

Posudek vedoucího práce

Krutský, Kryštof, *Emberá vzdorující globalizačním výzvám*. Praha: FHS UK, 2024, 54 stran.

Během krátké doby vznikla na FHS druhá bakalářská práce založená na terénním výzkumu ve středoamerické Panamě. Na rozdíl od Bronislavy Gabryšové, která svůj výzkum prováděla na ostrovech Bocas del Toro v Karibském moři mezi Indiány Ngäbe, Kryštofa Krutského jeho výzkumný záměr zavedl do nejvýchodnější panamské provincie Darién za málo známou etnickou skupinou Emberá. Bakalářská práce Kryštofa Krutského začíná „autoetnografickým“ citátem sociálního antropologa Dimitria Theodossopoulose, který mezi Emberá prováděl rozsáhlý etnografický výzkum, v němž se zabýval primárně etnografickou nostalgií a autenticitou v kontextu změny užívání domorodého oděvu. Krutský upozorňuje na opačnou motivaci vstupu do emberských komunit, než měl Theodossopoulos. Oblast Chocó jak na kolumbijské, tak na panamské straně, nejprve navštěvoval jako „běžný“ cestovatel bez jakýchkoli ambicí napsat v budoucnu jakoukoli odbornější práci, o antropologii měl jen zběžnou povědomost. Teprve v okamžiku, kdy se zamýšlel nad tématem své bakalářské práce, se rozhodl do Dariénu vrátit, aby svou někdejší praktickou zkušenost v terénu porovnal se svou nově nabytou teoretickou přípravou, zasadil ji do analytičtějších rámců sociální antropologie a provedl stručnou komparaci vlastní a emické (domorodé) perspektivy. Tolik autorovo východisko.

Samotná bakalářská práce je pak rozdělena do většího množství krátkých kapitol a podkapitol, což vedlo k určité roztříštěnosti jednotlivých výzkumných segmentů, jež propojuje společný jmenovatel: východopanamská Emberá a jejich reakce a odpovědi na procesy globalizace, které se již dostaly i do těch nejvzdálenějších komunit kdysi ztracených v džungli a dokonce stále nezapsaných i do těch nejpodrobnějších map oblasti, jak autor práce během svých cest zjistil (k podobným zjištěním dospěli také jiní antropologové provádějící terénní výzkum na jiných místech Latinské Ameriky – například Jeremy Campbell a jeho výzkum osadnické komunity Castelo do Sonhos v západním Pará v brazilské Amazonii).

Na začátku Krutský zmiňuje klíčové autory pro svou práci a výzkum a nutno říci, že jejich výběr je kvalitní a reprezentativní: Dimitrios Theodossopoulos, Julie Velásquez Runk, Sven Erik Isacson, Reina Torres de Araúz ad., ti všichni svými výzkumy přispěli a někteří ze jmenovaných stále přispívají k poznání života domorodých obyvatel východní Panamy, etnických skupin Emberá, Wounaan, Kuna, ale také Afro-Panamců, kteří začali před několika desítkami let osidlovat pralesní část Dariénu a dalších. Některých autorů v další části textu využívá Krutský více, jiných méně, k dalším se vztahuje pouze krátký odkaz. Ve výsledku skvělé emberské etnografie a další zdroje (Taussig, Herzfeld, Rosaldo aj.) zůstávají do jisté míry nevyužity. Jak by se tedy dalo pracovat v emberském terénu kupříkladu s Herzfeldovým konceptem kulturní intimity nebo Rosaldovou imperialistickou nostalgií atd.?

Kratičká kapitolka věnovaná demografii, geografickému zařazení a jiným základním faktům o dariénských etnických skupinách obsahuje stručnou zmínku o velkých jazykových rozdílech mezi Emberá a Wounaan (Waunana), kteří patří do téže jazykové rodiny chocó a ze sociokulturního hlediska mají k sobě velmi blízko. Jazyky obou těchto sousedních skupin se ovšem, jak jsem měl sám možnost před mnoha lety posoudit, od sebe diametrálně odlišují na rozdíl třeba od jejich kostarických sousedů Bribri a Cabecar, jejichž jazyky jsou si dost podobné. Má autor této práce nějakou hypotézu, proč tomu tak je? Jak je možné, že se jazyky

dvou skupin žijících po staletí vedle sebe a odborníky řazených do téže jazykové rodiny tak velmi odlišují?

Následuje série krátkých až kratičkových kapitol, které nicméně na sebe navazují, resp. nejsou v nějaké silnější epistemologické kolizi. Tak například na kapitolku Emberá v Dariénu (tedy ty domorodce žijící ve „svém“ prostředí) navazuje kapitolka Emberá ve městě, kde jsou naznačeny silící migrační procesy především za vzděláním do univerzitních center v Panama City, což se částečně odráží v nárůstu lokálního vzdělání poté, co se část vysokoškolsky vzdělané emberské populace vrací zpět do svých dariénských komunit. Většina ale, domnívám se, po absolutoriu univerzity, zůstává ve městě a s domovinou udržuje kontakt na bázi vnitřního transnacionalismu, migračních procesů v rámci panamského státu.

V dalších krátkých oddílech (proměny organizace nukleárních komunit a výzvy spojené s řízením autonomních oblastí) se autor snaží zachytit a vysvětlit některé endogenní a exogenní faktory, které zpravidla negativně ovlivňují organizační schopnosti Emberů. Krutský se nevyhýbá ani genderové problematice, v jedné z posledních kapitol se věnuje postavení emberské ženy v rámci nativní sociální struktury, kterou turismus, odchody do městských center a další vnější vlivy velmi proměňují. Ženy jako producentky lokálních uměleckých předmětů určených na export nebo k prodeji turistům na lokálních tržištích posilují své postavení v rámci rodiny i celého vesnického společenství, stávají se hlavními živitelkami na úkor mužů, kteří mají na starosti nekomerční subsistenční aktivity, pokud neodcházejí za prací do měst, nebo pokud nepracují pro nějaké dřevařské a jiné společnosti pronikající do nitra dariénského území. Přesto je otázkou, zda tato socioekonomická změna uvnitř rodinných emberských jednotek nevede, alespoň částečně, k ještě vyšším, třebaže na první pohled nepostřehnutelným, formám maskulinity, resp. hypermaskulinity, jak to nazvala na základě svého výzkumu genderové problematiky tamatavské mládeže na východním pobřeží Madagaskaru chicagská antropoložka Jennifer Cole.

Poslední tři kapitoly lze v perspektivě celkového charakteru práce považovat za klíčové pro vytvoření si dílčího obrazu emberské rezistence vůči globalizačním tlakům. Autor se v nich, k mé lítosti opět jen velmi stručně, zabývá nahlížením turistů na Embery a naopak a rozebírá čtvrtou fázi sociokulturní změny (předchozí tři fáze navržené autorem jsou stručně popsány v začátcích práce). Turistický postoj označuje jako nevědomou „primitivizaci“ nebo v souladu s Johannesem Fabianem (oceňuji, že odkazuje na tuto antropologickou autoritu) jako „popírání souvěkosti“ v narážce na představu (nikoli všech současných turistů bažících po „exotice“) paralelní, ale netotožné doby života domorodců a západního pozorovatele. Konečně v předposlední kapitole se dostávají ke slovu také domorodci (teprve zde je možné hovořit o o emickém přístupu) pracující v turistickém ruchu. Tak například Daniel (všechna jména autor změnil) má obavy z čínského vlivu na emberský obchod, Casin se zamýšlí nad tím, co pro něho znamená rozvoj, Yaselia je smutná z úbytku turistů (nejspíš pod vlivem zrušení leteckého spojení mezi Panama City a Dariémem), ale snad nejprůzračnější je výpověď Belisaria, v níž rezonuje odpovědnost nativních etnik Nového světa o zachování světa, k čemuž je prý povolal Bůh. Tato představa je mimochodem etnograficky studována i na mnoha jiných místech Latinské Ameriky i na dalších kontinentech jako lokální ekologické vědění v konfrontaci s neoliberálním kapitalismem atd.

V samotném závěru práce se pak autor zamýšlí nad tím, jak v blízké budoucnosti dopadne střet těch Emberů, kteří hledají alternativní možnosti při určitém přizpůsobení se západnímu

způsobu života a těmi, kteří integraci a jakýkoli vliv západní civilizace prozatím odmítají. Práce v tomto směru pochopitelně zůstává otevřena, ale minimálně ta skutečnost, že nativní populace Panamy roste mnohem rychleji než populace „cholská“, dává přinejmenším tušit, že střet „modernity“ a „tradice“ bude ještě nějakou dobu pokračovat.

Závěrem: bakalářská práce Kryštofa Krutského je založena na velmi dobré znalosti terénu, opírá se o kvalitní teoretickou literaturu, ale celkový dojem je poněkud rozpačitý (roztržitost, problémy jen naznačeny, interpretace stručné bez hlubší analýzy atd.). Navzdory těmto připomínkám a nedostatkům považuji bakalářskou práci za obhajitelnou a navrhuji hodnocení mezi **velmi dobře** a **dobře** v závislosti na průběhu obhajoby.

V Květnici, 6. 6. 2024.

PhDr. Marek Halbich, Ph.D.